

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Анелия Касабова, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен '**доктор**' в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата „Етнология“ – Етнология на прехода

Автор: Васил Владимиров Балтаджиев

Тема: Аспекти на всекидневие на мъжете в трудоспособна възраст в българското село (етнологично изследване за края на ХХ началото на ХХІ век)

Научни ръководители: проф. д-р Веселин Тепавичаров

доц. д-р Илия Илиев

Общо описание на представените материали

Със заповед на Ректора на Софийския университет „Св. Климент охридски“ (СУ) по решение на Факултетния съвет на Исторически факултет от 16.11.2021 г. съм определена за член на Научното жури за защита от Васил Владимиров Балтаджиев на дисертационен труд на тема: *Аспекти на всекидневие на мъжете в трудоспособна възраст в българското село (етнологично изследване за края на ХХ началото на ХХІ век)* за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, „Етнология“ – Етнология на прехода

Докторантът е приложил дисертационния труд, девет публикации – пет излезли от печат и четири под печат (към датата на подаване на документите – 24.11.2021 г.). По дисертационната тема са пет от приложените публикации (две от които под печат).

В. Балтаджиев отчита участие в пет национални проекта и в авторски екипи на 16 изложби към Националния етнографски музей – ИЕФЕМ – БАН.

Кратки биографични данни за докторанта

В. Балтаджиев завършва бакалавърска (2015 г.) и магистърска степен (2017 г.) в СУ „Св. Климент Охридски“, катедра „Етнология“. От 2015 г. е назначен за уредник в ИЕФЕМ –

БАН. Още преди зачисляването като редовен докторант към СУ „Св. Климент Охридски“ през февруари 2018 г., В. Балтаджиев показва интерес и амбиция за научна работа. Активната си дейност към Националния етнографски музей успява да съчетае с изследователска работа. При избора на теми показва саморефлексия, развива качества на добър теренист, който използва активно метода на (включено) наблюдение и намира подход към събеседниците си.

Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Представеният дисертационен труд е по добре избрана социално значима тема – темата за мъже, останали в (обезлюдяващи) села и малки населени места. Като основна цел на изследването В. Балтаджиев извежда „анализ на социално-икономическите, половите, културните и демографски **фактори**, които са допринесли изследваните мъже да изберат да **останат на село** и систематизиране на основните специфики на всекидневие то им, **социалната роля и позицията** им в местната общност“. Приносно е, че докторантът проявява чувствителност, интерес, а и смелост да се насочи към сложни, многопластови и динамични явления.

Дисертационният труд се състои от увод, 5 глави, заключение и библиография – общо 175 страници. Цитираната библиография включва 233 заглавия на български и английски език.

В **Автореферата** с обем 13 страници са отразени общата характеристика на дисертационния труд, структурата, обема и съдържанието му.

Приноси и значимост на разработката

Значимостта на разработката е в избора на социално важна и актуална тема, слабо изследвана до момента. Авторът си поставя високи цели: да направи комплексно етноложко изследване на съвременното българско село през перспективата на останали на село и/или работещи сезонна работа извън мястото на местоживеенето си в курортни селища (незадомени) мъже в активна възраст.

В първа глава **Методология на изследването. Подходи към терена** авторът обосновава избора на селища – села в гранични региони със силно изразени тенденции към обезлюдяване, застаряване и трайна бедност: селата Стенско и Драговищица, Кюстендилско; села със смесено в етнически план население от българи и роми (с. Ковачевица, Ломско); високопланинско село (с. Славейно, Смолянско). Като „контролни случаи“ авторът включва терени в градовете Чипровци и Обзор. В. Балтаджиев основателно отделя внимание на подхода си към събеседниците си, насочва към проблемите етика на етноложкото изследване; с уважение към събеседниците си очертава ограниченията при изследване на теми, навлизащи дълбоко в личното пространство.

Във втора глава - **Трансформации на селото**, авторът прави кратък преглед на промените в селото след 1945 г., очертава демографските, социалните, етническите и икономически специфики на избраните селища в периода на т.нар. преход след 1989 г.

В трета глава – **Неосъществената мобилност**, В. Балтаджиев проследява причините за трайното оставане или връщане на мъже в трудоспособна възраст в селата. В тази част е представена богата информация, събрана при теренните изследвания. Авторът предава мненията на събеседниците си за трудовия им опит в чужбина или в големи градове в България, като ги поставя в контекста на миграционните изследвания. Анализът на събрания материал позволява на Васил да изведе две водещи противоположни тенденции в оценката на събеседниците си – гордост от избора да живеят на село или осмисляне на завръщането на село като личен провал. Като значим фактор авторът подчертава значението на семейно-родствените връзки, миграцията и завръщането се разглеждат като семейни стратегии за оцеляване. Специално внимание е отделено на взаимоотношенията на синовете и техните майки.

Четвърта глава, **Мъжественост в криза**, е теоретично най-разгърнатата част от дисертационния труд. В. Балтаджиев проследява развитието на изследванията на мъжествеността в рамките на изследванията на пола, очертава подходите към пола и типовете мъжественост в различни научни дисциплини (психология, философия, социология, антропология). В този контекст разглежда темата за мъжественостите (в мн. ч.) на прехода в България с акцент върху развитията на село. Следвайки теорията на Конел, Васил извежда значението на поминъка за мъжката идентичност и откроява локални различия в характеристиките на мъжествеността.

В пета глава, **Алкохол и маргиналност**, авторът акцентира върху консумацията на алкохол, скицира употребата на различни видове алкохол като маркер за възраст, пол, класа, семеен статус, професия, етническа или религиозна принадлежност. За да проследи значението на пиенето, В. Балтаджиев отделя внимание на кръчмата. Кръчмата, която е запазила знаковото си място в селското пространство, е един от центровете на теренните изследвания на Васил Балтаджиев, в кръчмата изследователят достига до (част от) събеседниците си. Изследователят очертава запазеното значение на кръчмата като социален център на мъжете в селото, като успоредно проследява промените в облика на кръчмата - от традиционен мъжки социален център през първата половина на 20 в., през изчезването ѝ по време на ранния социализъм и нейното възраждане в нов вид. Очертано е значението на кръчмите в изследваните села – запазвани кръчми като места за социално общуване в някои или обединяването на „магазин-кръчма“ в други, обезлюдяващи, селища. Наблюденията на автора за пиенето на алкохол като основна форма на социализация и разнообразяване на еднотипното всекидневие на останалите на село мъже, му позволят да изведе и темата за връзката алкохолизъм – самоунищожително поведение – социална маргиналност. И в тази част авторът показва познаване и ориентиране във водещи научни изследвания по разнообразните теми.

Скицираните широки рамки, в които В. Балтаджиев поставя изследването си, показват стремеж към контекстуализиране, към разглеждане на многоаспектните изследователски въпроси в широта. С това са свързани трудностите конкретните теми да бъдат анализирани

в дълбочина. Текстът създава впечатление за известно плъзгане по повърхността с бързи „преходи“ от тема към тема.

В Заключението си В. Балтаджиев повтаря основните изводи, направени в отделните части.

На вътрешното обсъждане трудът предизвика голяма дискусия. Много бяха размислите, които работата на Васил провокира у участващите в заседанието. Докторантът се отнесе сериозно към препоръките и коментарите, в кратък период редактира, допълни и обогати труда си. Независимо че и към преработения текст биха могли да бъдат направени конкретни критични бележки, поставянето на значимата социално и трудна за изследване тема за мъже в селата е безспорно високо приносно.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Васил Балтаджиев показва силна лична ангажираност към темата, има натрупани теоретични познания, умения да събира и анализира етнографски изворови материали.

Публикациите на В. Балтаджиев в академични издания, участията му в научни форуми, активната му експертна дейност като уредник в НЕМ са израз и гаранция за умения и компетентност за изследователска работа.

Предложеният дисертационен труд на Васил Владимиров Балтаджиев е оригинален принос в изследването на темата, авторът показва умения и квалификация за самостоятелна научноизследователска работа. Въз основа на изтъкнатите качества на докторанта и на приносните моменти в неговото дисертационно изследване, препоръчвам на членовете на Научното жури да присъдят на Васил Владимиров Балтаджиев образователната и научна степен „Доктор“ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, „Етнология“ – Етнология на прехода.

Доц. д-р Анелия Касабова

София, 20.12.2021 г.

